

Moreel leren gaat dieper dan ervaringsleren

Kredietcrisis leidt niet tot een betere wereld

Vlak na het uitbreken van de kredietcrisis werd allereerst geroepen dat we ervan moesten leren. Maar de nieuwe generatie managers blijkt even diepe zakken te hebben als de oude lichterling. Waarom zijn we zo hardleers, vraagt Theo Boer zich af.

De laatste weken is op televisie regelmatig een commercial te zien van een grote bank, die een variant is op de spot van een paar maanden geleden. Toen werd in alle luxe gesneden (zwembad gaat leeg, dochter moet mobiel inleveren en de grote auto gaat in de verkoop. Nu komt dezelfde man van rond de zestig jaar aanfietsen bij zijn riante landhuis en blijkt dat hij goed bericht heeft ontvangen van zijn bank. De broekriem mag weer los. Woordeloos werpt hij dochterlief haar onteigende mobieltje toe. In de keuken verdwijnt een koffiezetapparaat rechtstreeks in de prullebak. Ervoor in de plaats komt een duur espressoapparaat dat tijdelijk uit de roulatie was. Met een overmaatse tuinslang begint meneer het zwembad weer te vullen. Intussen arriveert zijn echtgenote in een toch al niet goedkoop 'boodschappenwagentje'. Aan de arm een zakje van het soort waar men in de PC Hooftstraat de inkopen in verpakt. Meneer haalt het bord 'te koop' van zijn benzineslurpende Four-wheel drive en plakt dat op de veel zuinigere auto van zijn geliefde. Wat hebben de makers van deze commercial geleerd? 'Dat was even schrikken, die kredietcrisis. Maar gelukkig, het valt mee. Volgende keer toch even wat beter uitkijken.'

Deze commercial mag dan ontspruiten aan het brein van één of twee reclamemakers, maar het feit dat hij nu al een tijdje wordt uitgezonden doet vermoeden dat de ethiek achter de commercial de zegen heeft van de bank die hem heeft laten maken.

En er zijn andere signalen dat we van de kredietcrisis weinig leren. 'Ook nieuwe lichterling managers graait' kopte een landelijk dagblad onlangs. Uit onderzoek

van KPMG onder pas afgestudeerden blijkt dat een groep van afzwaaiende studenten onderweg is naar leidinggevende posities die er bepaald geen hogere idealen op na houden dan de topmanagers die zij wensen op te volgen.

Vier op de tien grote ondernemingen heeft in de afgelopen twee jaar zelfs jonge talenten moeten wegsturen omdat deze een gebrek aan waarden en normen aan de dag legden. Uit andere cijfers blijkt bovendien dat de bonussen die managers zichzelf in het rampjaar 2008 hebben toebedacht niet veel onderdoen voor de bonussen die zij daarvoor opstreken.

Titanic

Als we ons afvragen waarom sommige mensen wel en anderen niet van hun fouten leren, moeten we twee manieren van 'leren' onderscheiden. De eerste noemen we prudentie en is te vergelijken met het je branden iets heets of je sto-

ten aan iets scherp. Misschien dat notoire ezels onder ons zich twee keer aan dezelfde steen stoten, maar daarmee is het doorgaans ook gedaan. Je loopt om de gaskachel heen en sluit op tijd het keukenkastje. Op diezelfde wijze hebben scheepsbouwers geleerd van rampen als die met de Titanic en de Herald of Free Enterprise, en nu ook van de kredietcrisis. Pure prudentie heet dat in de ethiek.

Moreel leren gaat verder dan prudentie

Met een tweede vorm heeft dit echter weinig te maken: moreel leren. Wie een moreel leerproces doorloopt, kijkt door pijn, hindernissen, ongemakken en gevaren heen. Meer nog dan van deze dingen schrikt hij van dingen die strijdig zijn met de waardigheid en het welbevinden van mensen,

zowel die van hemzelf, van anderen, als die van de schepping.

Een kat maakt een bochtje om een zwaan, een hond vermijdt de confrontatie met de kat en een roofdier de confrontatie met een te krachtige prooi. Hun gedrag heeft niets te maken met moraal, maar alles met het willen vermijden van gevaar.

Natuurlijk doet een mens precies hetzelfde. Maar daarnaast is hij geroepen om meer, en anders,

te leren van zijn fouten dan zijn redeloze medeschepselen: 'Wees niet als een paard, welks trots men bedwingt met toom en bit'. Kies dus uit volle overtuiging voor een leefwijze in overeenstemming met de waardigheid en het welzijn van anderen en jezelf, ook wanneer juist dié keuze je

Waarom zou je in het vervolg genoeg nemen met een kleinere auto?

Foto Jenny Erickson

pijn kan bezorgen.

Natuurlijk zullen wij wel iets leren van de kredietcrisis, al was het alleen maar omdat sommigen van ons er harde klappen door hebben opgelopen. Maar de optimistische visie dat we op een nieuwe wereld-orde afstevenen, één waarin er niet meer gegraaid wordt en niet meer overmatig geleend, berust op drijfzand.

Berouw

Een groot deel van de reacties van overheden en burgers op de kredietcrisis valt onder de noemer van de prudentie. Daar zit weinig moraal in, al kan prudentie wel onderdeel zijn van een goede moraal. Moreel leren gaat verder dan prudentie. Zij heeft te maken met het onder ogen zien van je verantwoordelijkheid, met het zoeken naar welzijn voor jezelf én anderen, en ten diepste ook met het zoeken naar een bestaanswijze die harmonieert met Gods bedoelingen met mensen. Daar is niet het vermijden van pijn de drijfveer, maar berouw over schade die is toegebracht.

Als het om die zaken gaat, valt er van banken, politieke partijen en overheden waarschijnlijk maar weinig te verwachten. Als deze crisis voorbij is, komt er met zekerheid weer een andere. De gelovige doet daar, zondaar als hij is en blijft, aan mee. Tegelijkertijd is hij geroepen om elke crisis aan te grijpen als een gelegenheid om, nee niet slimmer en gehaaid te worden, maar milder, wijzer en met meer zelfbeheersing te streven naar het goede.

Theo Boer

Dr. Theo Boer is universitair docent Ethiek aan de Protestantse Theologische Universiteit (PThU) te Utrecht